

Autor: Karel Veliký

Velký uchvatitel Slova a Myšlenky vládne nepopíratelnou kulturní mocí – sebevědomý idealista a mystik inspiruje dodnes svou osobností a jeho verše zhudebňují Von Thronstahl (Das neue Reich) nebo Sagittarius (In signo solis)...

Zprvu se zdá, že bude jen jedním z estétů, kterými se to v evropských literaturách fin de siècle jen hemží. Omezuje se výlučně na literaturu a odlučuje se od života, resp. od toho, čemu se tehdy, v 90. letech 19. století, „život“ říká. Své knihy vydává v nezvyklé úpravě, v odchylném tisku i pravopisu (absence interpunkce a majuskule atd.), pro užoučkový okruh věrných: jeho Algabal je dějinným souputníkem Mallarméovy Herodiady a Huysmansova des Esseinta. V jedinečných, plnohodnotných překladech uvádí do Německa básníky evropské dekadence, d'Annunzia, Verlaina, Rimbauda a především Baudelairea. To však ještě není George, kterého uctívá Německo přelomu 20. a 30. let, básník ve smyslu latinského v a t e s: básník-vůdce, věštec a karatel. Ne již učitel poetiky, nýbrž učitel života.

V roce 1928, u příležitosti básnickových šedesátin, Vojtěch Jirát píše: „George znamená dnešnímu Německu (především cennější části mládeže) daleko víc, než kdy některý básník znamenal. [1] Jako jednoho z tvůrců dnešního německého myšlení a smýšlení je si ho třeba u nás připomenout. Příklad jeho života, nikoli cena tvorby ospravedlňuje tyto řádky (...) Musíme uznat, že George naučil německou mládež věřit v hrdinství jako nejvyšší formu života a chápat iracionální svazky, které jednotlivce poutají k jeho národu. A konečně vrátil mládeži víru ve vůdce; v něm vyvstal důstojný předmět pro onu antickou i germánskou „plétu“ k velikému člověku – nad tím vším bychom se mohli zamyslet při Georgeově jubileu. Neboť básník, který by byl vůdcem národa, muž, který by vtiskl svou pečeť myšlení i citění celé doby, prorok a karatel, který by byl zároveň svou osobou velkým příkladem, nám žalostně chybí. Je to vina básníků, národa – či obou? A je smutné, že u nás, kteří se s takovou ochotou učíme u všech možných básníků a nebásníků, se nenašel nikdo, kdo by měl porozumění právě pro tuto vlastnost Georgeovy tvorby.“ [2]

A skutečně, George vede nesmiřitelný boj („neboť boj je život“) proti mělkému ´hurá´

pokrokářství, pragmatismu, materialismu, pozitivismu, utilitarismu, zkrátka těm ismům, kterým se mezi režimními intelektuály masarykovské republiky, oněch programově „malých lidí“ („realistů“), výjimečně daří. Proti relativním hodnotám, které jedince uzavírají do úzké časnosti a časovosti, ať už je dobou ujařmen v nedobrovolné službě nebo se jí dobrovolně oddává, zapleten do myšlenek a cítění pouhého století, ba desetiletí (což nutně znamená „úpadek ideálu vznešeného lidství vůči přízemnosti“: zběsilé touze po „senzačním blahobytu“, žádnými duchovými pravidly nezadržovaným chtěním po „laciném požitku“, honěním se po „komerčním zážitku“ jako svrchovaném životním obsahu), trvá George na hodnotách absolutních: Krása, Přátelství, Oběť, Věrnost, Hrdost, Ušlechtilost... Ví, že kdo se jim oddá, překoná ryze osobnostní rysy ve prospěch rysů nadosobních a přibližuje se tím pravzoru (archetypu, řečeno s Jungem). Daleko mimo reklamu hlučných tržišť vytváří se svými druhy, žáky a přáteli, hlubokou a vášnivou recipocitu „vlády a služby“ – Kruh (George-Kreis), neméně než novodobou obdobu Platónovy Akademie, v němž helénské přežívá v germánském. [3] A jeho záhadně krásný verš o zbožnění těla a vtělení boha je posvátnou runou, syntézou této vznešené vůle, dávající člověku znovu důstojnost a posvěcení.

Poznámky:

1. Pověstí se mu v té době může rovnat asi jen Rilke. Jejich formálně dokonalá poezie se však zásadně liší obsahem: Rilke klade důraz na cit, George na myšlenku. Ale snad každý větší básník té doby i pozdější je dotčen jejich příkladem.

2. To se nezměnilo ani v dalších letech. Georgeovská recepce u nás prakticky neexistuje. První podstatnější článek s názvem Příklad Stefana Georgeho napsal do Národních listů z 21. července 1928 právě Vojtěch Jirát a z něj je také citovaná ukázka. Ve třiačtyřicátém pak vychází v Lidových novinách krátký esej z pera Bohumila Penky. Na nejobsažnější georgeovskou studii jsme si však museli počkat až do roku 1994 (!): v revui Souvislosti č. 4/94 s podtitulem Germáni, romantici, nacisté – Stefan George je „osobností čísla“ – podává Václav Petrbok na s. 56 až 80 základní přehled o Georgově osobnosti a díle, včetně odkazů na dosavadní české překlady, dává nahlédnout do korespondence Georga s von Hofmannstahlem a dokonce připojuje báseň Černá smrt od Ernsta Bertrama!

3. Ani Josef Nadler ve svých dějinách německé literatury (Literaturgeschichte des Deutschen Volkes sv. IV., 1941, s. 292) však nemůže zamlčet, že několik „akademiků“ je židovského původu. Teprve v pozdějším období gravitují kolem Georgea lidé jako Ludwig Thormaehlen, sochař, historik umění a zapřísáhlý antisemita, Baldur von Schirach, budoucí vedoucí hitlerovské mládeže, Ernst Bertram, básník a literární historik, přítel Goebbelsův, ale také Claus Schenk von Stauffenberg, tehdy ještě snící o syntéze národního socialismu s monarchismem nebo Ludwig Derleth, bijící se za spojení NS s katolicismem. Zvláštní případ představují tzv. kosmici (Die „Kosmiker“) s „neopohany“ jako Alfred Schuler (viz E. Gugenberger, Hitlerovi vizionáři, Praha 2002, s. 16 až 24) nebo Ludwig Klages (viz S. F. Odujev, Stezkami Zarathuštry, Praha 1976, s. 138 – 144), autor proslulé knihy Der Geist als Widersacher der Seele (Duch jako protivník duše), jednoho z nejpodivuhodnějších květů „krize rozumu“ (J. W. Burrow). Georgeovo (stejně jako i Klagesovo) hodnocení v národně-socialistickém Německu je ovšem ambivalentní. Pravda, z kdysi nad jiné výlučného umělce se

v roce 1933 stává básník takřka oficiální: pár měsíců před smrtí je mu nabídnuta funkce prezidenta v nově založené Pruské akademii umění, na kterou již nereaguje, následně u příležitosti pětadesátých narozenin (na oslavě řeční Gottfried Benn, zatímco samotářský oslavenec dlí v „aristokratické distanci“ ve Švýcarsku) padne rozhodnutí udělovat každoročně národní cenu Stefana Georga, proti čemuž se tento nijak nezpěčuje; v soustrastné depeši básníkově vdově jej Goebbels označuje za jednoho z „duševních hlasatelů nového Německa“. Po roce 1936 je však jeho odkaz zpochybňován: mladí nonkonformisté z listu SS Das Schwarze Korps jej odmítnou stejně prudce jako působení jiných („bývalých“) veličin, Benna nebo Carla Schmitta; Klages, sám čelící sílícím útokům, připomíná, že „vše, čeho George dosáhl v literatuře nebo politice, dosáhl skrze žida“ (dále viz Souvislosti č. 4/1994, s. 64) a např. prof. Otto Huth z Ahnenerbe, velký ctitel Klagese i Georgeova kroužku, dostává od vedení na vybranou – buď oni, nebo SS.